

Başka Bir Aşk İstemez

Adnan Binyazar¹

Yalın yaşamak

Ben Trabzon ilinin Araklı ilçesinde dünyaya geldim. Araklı o zamanlar ilçe değil, nahiye idi. Orada bizim bir yazlık evimiz vardı. Yaz aylarını orada geçirirdik. Araklı'da fındık üretimi yapılırdı. Ağustos ayında fındıklar toplanır, eylül ayında Trabzon'a geri dönülürdü. Her yıl düzenimiz böyleydi. 1932 yılının ağustos ayının 19. gününde, fındıkların kurutulmak üzere dışarıda serili olduğu bir gecenin sabaha yakın saatinde; bir cuma günü dünyaya gelmişim.

Ruşen Keleş, özgeçmişini ayrıntılarıyla anlattığı *Başka Bir Aşk İstemez*² adlı kitabına, süsten püsten, abartıdan uzak yalın bir anlatımla başlıyor. Biliyor gözle görülemeyeninden en görkemlisine nice yaratığın, çağlayarak akan suların değil, durgun denizlerin derinliklerinde yaşamlarını sürdürdüklerini...

Üslubu, insanın kişiliğiyle özdeşleşiren Buffon, anlatıda salt yalınlıktan yanadır. Ruşen Keleş, giriş paragrafındaki örnekte görüldüğü gibi, Nurullah Ataç'ın da savunduğu yalın mı yalın, "bezeksiz, donaksız" üsluba iyi bir örnektir.

Keleş'in, özgeçmişini anlattığı bu kitap günlerdir elimin altında. Bir dost sıcaklığıyla okuyorum yaşadıklarını, gözlemlerini, yaşama yönelik yorumlarını, seçtiği bilim dallarındaki ilerleyişinin evrelerini... Bir dönem aynı fakültede birlikte oldukları ölümüne Keleş'le birlikte ağıt yaktığımız ortak dostumuz Emin Özdemir, "Düşüncenin canı yalın sözdendir," tanımını sanki Ruşen Keleş'in bu yönünü vurgulamak için yapmış...

Yalınlık, doğallık insanın erdeminin de ölçüsüdür. Keleş yaşamı boyunca kendini erdemle donatan başarılarla ermiştir. Her yönden "evin direği" konumundaki annesini; bir süre Birinci Dünya Savaşı'na subay olarak katılıp, yıllarca tutsak kaldığı savaşta Filistin Cephesi'nde savaşırken İngilizlerin tutsak

¹ Yazar, eleştirmen, edebiyatçı.

² Ruşen Keleş, *İmge Kitapları Yayınları*, İstanbul 2019

ettiği, Kahire'de tel örgüler arasında birkaç yıl geçiren babasını, yakın akrabalarını dile getirirken, anlatı yalınlığını temel alarak, okuyanda çağrışım yaratmayan uyumsuz benzetmeler yapmaktan, çetrefil cümleler kurmaktan kaçınıyor, bilimsel olsun diye ansitan sözcükleri üst üste yığarak konuyu anlaşılabilir kılma durumuna düşmüyor. Usta yazarlara özgü anlatımıyla düşündüklerini, duyumsadıklarını okurun dünyasını aydınlatıcı duru söylemlerle dile getirmeyi yeğliyor. Duruluk konuşmalarında, giyim kuşamında da belirgindir. Doğup büyüdüğü yer olmasına karşın konuşmalarında Trabzon şivesinin izine bile rastlanmaz. Giysilerinin kumaşı çok ağırından olsa da gösterişten uzaktır. Dört beş yıl giydiği ayakkabıları, vitrinlerdeki yerinden bugün indirilmişçesine temizdir. Sanırım onu traşlı gören de olmamıştır...

Söyleşi türündeki *Başka Bir Aşk İstemez* kitabında, valiliğe değin yükselen öğrencisi Kayhan Kavas, "Sizi tanıyan herkes formunuzu nasıl koruduğunuzu merak ediyor." diye anımsatıp yanıt bekleyince bu konudaki yalınlığını dile getirir:

Formumu korumak için özel bir çaba harcamam. Genellikle bir yapı sorunudur bu diye düşünmekteyim. Yaratılışım böyle galiba. Ama şurası da bir gerçek ki, çocukluğumdan beri çok hareketli oldum. Bir kez, bütün lise öğrenciliğim futbol oynamakla geçti. Kalecilik dahil, her yerde oynadım. (...) Ben sık sık yürürdüm, hâlâ da yürüyorum.

Friedrich Nietzsche'nin *Böyle Buyurdu Zerdüşt*'te³ "İnsanlara varlıklarının anlamını öğretmek istiyorum." (s. 218) der.

Ruşen Keleş'in o her yönden kendine özgü kişiliğinin temelini inmeye çalışırken, inandım ki, Keleş, insanlara öğretmeye kalkmıyor, daha çok kendi varlığını anlamaya çalışıyor. O, kendi varlığını öğrenince yalnız "insan"ın değil, varlığını işlevsel kılan insanlığın anlamını kavramayı önde tutuyor.

Keleş'in kişiliği değerlendirilirken Nietzsche'nin sözünün son cümlesi gerçek yerini bulur:

Babalarımızın çocukları olmanızı, çocuklarımızda düzelteceksiniz siz: Böyle kurtaracaksınız bütün geçmiş!

Başarıdan başarıya...

Ruşen Keleş'in başarısını, yeteneklerinin yanında, insanı tez algılayıp davranışlarını gönlünce biçimlemesine de bağlıyorum. Onun biçimlemesi, kısa sürede arkadaşlarında, özellikle öğrencilerinde güven uyandırıyor. Güven, onda kendi özüne inanma bilinci yaratıyor.

³ Kitabın başlığına şu da eklenmiş: "Herkes ve Hiç Kimse İçin Bir Kitap", Çeviri Regaip Mina-reci, Can Yayınları, İstanbul 2021, s. 26.

Bir insanın kendi olması buna bağlı... Keleş'in başarılarının özünde bu yatıyor: Tek başına da olsa, üstlendiğini insanlık adına gerçekleştirerek ortaya koymak...

İnsanın erdemi, yaşamını üretimsel kılmasında aranmalı. Bu yolda gelişimde zamanı iyi kullanmanın, yerinde doğru karar vermenin etkisi büyüktür. Öğrenciliğinden öğretim üyeliğine gelişiminde bunu gerçekleştirmiştir.

1953-1954 yıllarında doktora yapmaya karar verir. Üniversitede, asistan olduktan sonra bütün hayalimiz günün birinde doçent ve profesör olmaktır. Bu uzun yolda ilerlemenin ilk evresi doktora yapmaktır." Keleş, önüne çıkan olağanı anında değerlendirir: "Henüz tez konumuzu seçmeden, Siyasal Bilgiler Fakültesi ile New York Üniversitesi arasında bir öğrenci ve öğretim üyesi değişimi anlaşması yapıldı.

Bu, öğrencilere doktora çalışmalarını orada sürdürme kapısı açıyordu. Keleş, hocalarının daha çok kentleşme konusunda çalıştığı New York Üniversitesinde, Massachusetts Teknoloji Enstitüsünde doktora çalışmasını sürdürmeye karar verdi. Doktora konusun ivedilikle belirleyip sınırlandırdı. "Kentlerin tarihsel gelişimi, kamusal yönleri."

İmge Kitabevi yayınları arasında çıkan *Kentleşme Politikası, Çevre Politikası, İnsan Çevre Toplum, Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, Ayşegül Mengi'yle birlikte yazdıkları *Kent Hukuku*, o dönemde konusu iyi seçilip, tasarlama aşamasının başlangıcı olacaktı.⁴

Bir fırsat daha...

İnsanın onuru verdiği gerçekleştirdiği amaçtan anlaşılır. Bunun ölçüsü de verdiği, geleceğine ışıtan amacı gerçekleştiren kararlardır. Aşağıdaki bölüm Keleş'in o karar aşamasını özgür ruhla verişinin küçük bir öyküsüdür. Onun gelişim tarihine not düşülmesini gerektiren olayı yaşayanından dinleyelim:

12 Mart'tan hemen birkaç gün sonrasıydı. Çankaya'dan bir telefon aldım. Arayan Devlet Bakanı Sadi Koçuş'in sekreteriydi. Nihat Erim Bey'in⁵ 18 Mart günü benimle konuşmak istediğini söyledi. İstenilen yere gittim.

O tarihlerde Türk Belediyecilik Derneği Başkanı olan İsmet Sezgin'le bir televizyon programına çıkmıştık. Nihat Erim o TV programına yollama yaparak

⁴ Prof. Dr. Ruşen Keleş'in o günden bugüne Türkçe kitap sayısı 36, yabancı dille yazdığı kitap 11, Çevirdiği kitap, 16, Türkçe makale 52, yabancı dilde makale 84, gazetelerde, dergilerde yayımlanan yazılar 86. Sayılara bakılırsa Ruşen Keleş'in, onca yazının üstesinden gelmesi mucize sayılır! (**Kaynak:** Ayşe Mengi'nin editörlüğünü yaptığı *Kentbilime Adanan Bir Yaşam: Ruşen Keleş*, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul 2007, s. 21-45.)

⁵ Dönemin Başbakanı.

dedi ki, "Sizi TV'de ilgiyle izledim. Gecekondu ile ilgili programda çok doğru şeyler söylediniz. Düşündük ki, kurmaya çalıştığımız hükümette İmar ve İskân Bakanı olmayı kabul ederseniz, bize yardımcı olur ve aynı zamanda da düşündüklerinizi gerçekleştirebilirsiniz. Yanıtım şöyle oldu: "Bu söylediklerinizi gerçekleştirmeniz için iktidarda uzun süre kalmanız gerekir. Asker bizi destekleyecek," diyorsunuz. "Ne kadar süre destekleyecekler?" Yanıtı, "İşimizi bitirinceye kadar destekleyecekler," oldu. Teşekkür ettim ve düşünmek için süre rica ettim. Gitmeden eşim Birgen'e⁶ sormuştum: Böyle bir öneri gelince ne yapayım diye. "Hayır dersin," demişti."⁷

Keleş konuyu hocası Fehmi Yavuz'la konuşup ondan mesajı da alınca, başışlanmasını rica eder. Sadi Koçaş'ın sekreterini arayıp, görevi kabul edemeyeceğini belirterek başışlanmasını, Sayın Prof. Dr. Nihat Erim'e teşekkürlerini, saygılarını iletmesi ricasında bulunur.

Herkes öyle bir makama gelmeye can atarken, Ruşen Keleş'in onu neredeyse elinin tersiyle reddetmesinin ne denli yerinde olduğu sonraki gelişmelerden bellidir.

Ruşen Keleş'in irade gücüyle verdiği bu karardan sonra Nihat Erim, Cumhuriyet tarihine büyük zarar verecek olayların başlatıcısı oldu.

İşte Erim'in tarihe geçen utanç künyesi!

12 Mart 1971 Muhtırası'nın ardından CHP'den ayrılması koşuluyla hükümeti kurmakla görevlendirildi. 26 Mart 1971 tarihinde kurduğu askerî cunta hükümeti 3 Aralık 1971 tarihinde istifa etti. Yeniden hükümeti kurmakla görevlendirildi Erim. Kurduğu 34. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti 22 Mayıs 1972 tarihine kadar işbaşında kaldı.

1961 Anayasası'nın Türkiye'ye "lüks" olduğu sözü onundur. 12 Mart Muhtırası'nı verenlerin yönlendirmesi doğrultusunda Anayasa'nın 40 maddesinde değişiklikler yaptırın da Erim!

Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan'ın idam edilmelerine neden olan "Balyoz Harekâtı" olarak bilinen uygulamaları başlatması nedeniyle "Balyoz" lakabıyla anıldı. "*Gerekirse demokrasilerin üstüne şal örtmeli.*" sözü nedeniyle de Aziz Nesin tarafından kendisine "Şalcı Nihat" adı verildi...

Roma devlet adamı Cato, "Ahmaklardır, uygarlığı yeni yapılarda arayanlar!" demiş bin yıllar öncesinde. Dirilse de yapılaşmanın, verimli toprakların, denizlerin, berrak ırmakların, hatta iklimlerine bile geldiği hali bir görse...

⁶ Birgen: Akademisyen, İktisat Profesörü, İktisatçı ve Planlamacı; Siyasetçi, XVIII. ve XX.

Dönem İzmir, XXII. ve XXIII. Dönem İstanbul Milletvekili.

⁷ *Başka Bir Aşk İstemez*, s. 117-118

Güneşin güneşlikten çıktığının, Ay'ın utancından yüzünü gizlediğinin, karaların pisliğinin, ışıltılı denizleri, berrak ırmakları doğa katliamıyla yaşanamaz kıldığının ayırımına varsa, oralara fırlar, "Beni ölüm cennetine tez ulaştırın!" diye yalvarır erdemli Cato!..

Doğaya yönelik şu anı Cato'yu haklı çıkarmıyor mu?

Anı

Ruşen Keleş'le ilgili "Diyojen'e Fener Çiğneten Adam!"⁸ başlıklı yazımı okuyan üniversiteden öğrencim Muallâ Aksoy mektubunda Keleş'in kentbilim çalışmalarının, ne gibi sorunları ortaya çıkardığı düşüncesiyle bu yazıya onu da ekledim...

Kentbilim denilince aklıma kentin bulunduğu doğa geliyor ilkin. Sonra da doğanın kültürel varlığı.

Dağın, denizin, ormanlık bölgenin, kıraç toprakların yanına, yakınına kuruyor kentler.

Bizim buralarda rüzgârların yoluna kondurulmuş dev beton yığınları oluştu son yıllarda. Güneşi karartılmış binalarla doldu İstanbul.

Ne parklara özen gösteriliyor, ne de kültür varlıklarına.

Dönüşüme uğrayan Erenköy'deki evimizin arkası koruluktuktu. Mimar, bina'nın o güzelim yeşillığe bakan yönüne duvar koymuş yaptığı planda. Oysa kar, çamları beyaza boyardı, bakmalara doyamazdım. İtiraz ettik, düzeltilti, pencere koydu o duvara.

Doğayla uyumlu olmalı binalar, dış boyamalarıyla, rüzgârların gözetilmesiyle.

Dağın yükseltisini tıraşlayınca belediye, adını hatırlamadığım şirin bir kasabanın iklimi kötü bir değişime uğramıştı."

Ahlaklı olmalı kenti planlayanlar, masa başında alınan kararlarla ranta açılan dere yatakları az can almadı Karadeniz'de!

Avrupa'nın çoktan vazgeçtiği alt geçitlerle delindi canım Ankara'mızın ana arteri. Su çukuruna dönüşüyor yağmur yağınca.

⁸Kentbilime Adanan Bir Yaşam: Ruşen Keleş, s. 107-112